

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ВІДРОДЖЕННЯ СПИРТОВОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ САМОДОСТАТНОСТІ УКРАЇНИ

STRATEGIC PRIORITIES FOR THE RESTORATION OF THE ALCOHOL INDUSTRY IN THE CONTEXT OF STRENGTHENING UKRAINIAN ENERGY SECURITY

*Юрій ЛУЧЕЧКО,
тимчасово виконуючий обов'язки
директора ДП «Укрспирт»*

*Yuriy LUCHECHKO,
Acting Director – Advisor to the Director,
Ukrainian State Enterprise
of Alcohol and Liquor Industry Ukrspyrnt*

Високий рівень конкуренції у сфері виробництва етилового спирту вимагає реалізації комплексу сучасних технічних (модернізація, впровадження ефективних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій), організаційних, фінансово-економічних та інших заходів у вітчизняній спиртовій галузі. Це дасть змогу забезпечити збільшення обсягів виробництва спирту, біоетанолу та компонентів на його основі, спиртовмісної продукції технічного призначення, спирту етилового-сирцю для виробництва біоетанолу, сировини для виробництва парфумерних виробів, лікєро-горілчаних виробів, спирту етилового медичного та інших видів продукції, зменшити витрати на їх виробництво, підвищити якість та конкурентоспроможність продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Стратегічні пріоритети відродження спиртової галузі мають передбачати модернізацію та реорганізацію всіх виробничих майданчиків підприємства. Це спрямовано на:

- підвищення рівня ефективності роботи ДП «Укрспирт» шляхом збільшення обсягів виробництва та розширення номенклатури й асортименту продукції;
- заміщення імпортованої спиртовмісної продукції;
- зниження собівартості продукції за рахунок використання вторинних енергоресурсів;
- комплексного впровадження технологій використання альтернативних видів палива;
- виробництва біогазу з післяспиртової барди;
- зниження обсягів використання природних ресурсів (артезіанської води).

Використання незадіяних нині потужностей спиртової галузі шляхом їх перепрофілювання на

виробництво біоетанолу дозволить забезпечити його потребу та відновити роботу значної кількості підприємств спиртової галузі, покращити фінансовий стан спиртової галузі, збільшити надходження до бюджетів усіх рівнів.

Основними перевагами ДП «Укрспирт» на ринку біопалива є наявність відповідного обладнання, висококваліфікованих професійних кадрів, розміщення в сировинних зонах, розвинута інфраструктура (побутова, транспортна), забезпеченість необхідною кількістю технологічної води, значний досвід роботи в галузі.

Є ряд конкурентних переваг підприємства, які полягають в наявності резервів зниження собівартості продукції, основою якої є вартість сировини. Сировина становить не менше 60% собівартості. Вартість сировини в Україні є нижчою, ніж в країнах ЄС. Окрім того, при закупівлі великих обсягів сировини ДП «Укрспирт» є більш конкурентним, ніж інші виробники на внутрішньому ринку. З огляду на перераховані конкурентні переваги ДП «Укрспирт» і сформовано стратегічні напрями його розвитку (рис. 1).

Найбільш привабливим цільовим ринком продукції технічного призначення ДП «Укрспирт» є ринок палива моторного альтернативного та ринок паливного етанолу (біоетанолу). Оцінка привабливості цільового ринку здійснювалася на основі:

- оцінки ємності та темпів зростання цільового ринку в розрізі товарних сегментів;
- прогнозу перспектив підприємства щодо входження на визначені сегменти ринку з новою продукцією;
- перспектив зростання та витіснення конкурентів цільового ринку;
- здатності підприємства забезпечити стабільну діяльність на ринку;

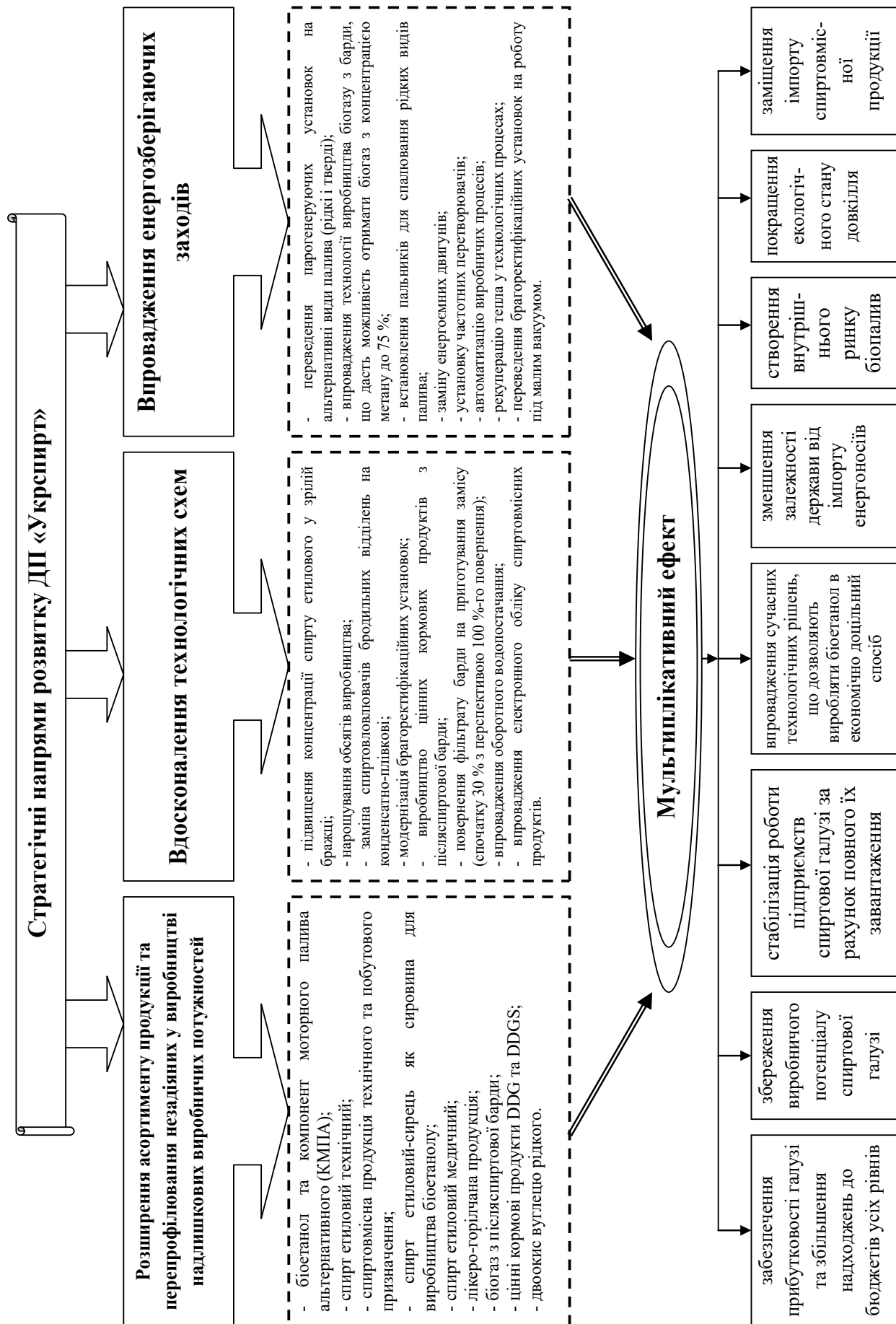

Рис. 1. Мультиплікативний ефект реалізації стратегічних напрямів розвитку ДП «Укрспирт»

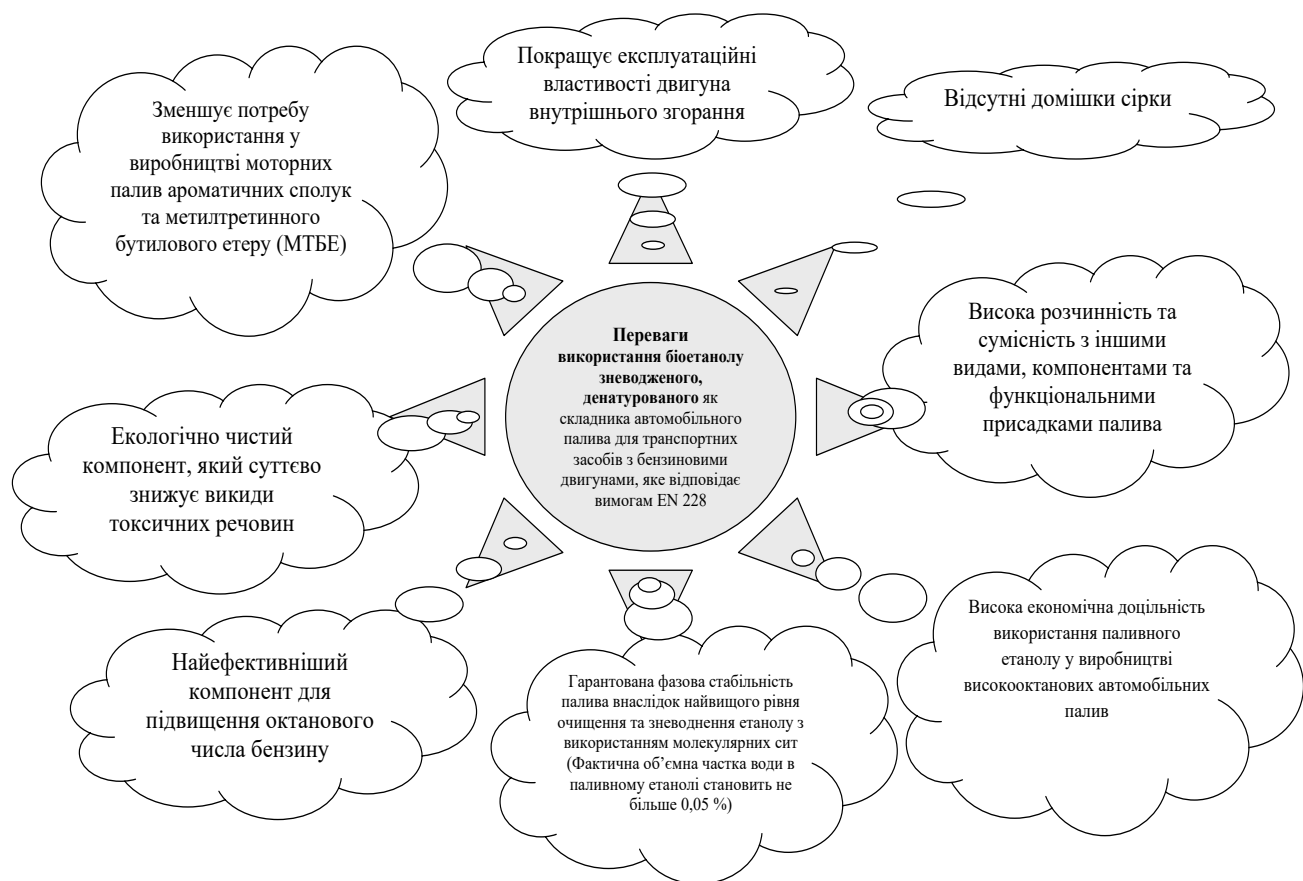

Рис. 2. Переваги використання біоетанолу у виробництві пального для транспортних засобів

▪ потенційних можливостей досягнення домінування на ринку цієї продукції в розрізі товарних та територіальних сегментів.

Доцільність налагодження виробництва палива моторного альтернативного та паливного етанолу (біоетанолу) зумовлена тим, що у зв'язку зі вступом України з 1 лютого 2011 року до Енергетичного співтовариства виникли зобов'язання в рамках Протоколу про приєднання до Договору про заснування Енергетичного співтовариства, який ратифіковано Законом України № 2787-VI (2787-17) від 15.12.2010 року. Приєднання до Договору про заснування Енергетичного співтовариства передбачає імплементацію до законодавства України Директиви Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2009 року щодо сприяння використанню біопалива або іншого відновлювального палива для транспорту.

Біоетанол зневоджений, денатурований використовується для виготовлення бензинів моторних сумішевих, біопалива, етил-трет-бутилового етеру, функціональних добавок та присадок до моторного палива. Біоетанол зневоджений застосовується як складник автомобільного палива для транспортних засобів з бензиновими двигунами, яке відповідає вимогам EN 228 та

використовується для змішування в будь-яких кількостях.

Організація виробництва палива моторного альтернативного з вмістом біоетанолу надає можливість використання в паливі моторному екологічно чистого компоненту, який суттєво знижує викиди токсичних речовин, зменшує залежність від імпорту енергоносіїв, покращує загальну екологічну ситуацію в країні (рис. 2). Ставка акцизного податку на паливо моторне альтернативне, яке містить паливний етанол, є на 41% нижчою (на 51,5 євро за 1000 літрів), ніж на бензини моторні групи світлих нафтопродуктів. Ціни в Україні на основну сировину, яка використовується при виготовленні біоетанолу, є стабільними. **Використання в автомобільному паливі біоетанолу в обсязі понад 30% дає змогу знизити собівартість та реалізаційну ціну на 10-15%, що суттєво стимулює загальні обсяги реалізації.**

Виробництво продукції на основі етанолу (біоетанолу) зневодненого денатурованого в Україні здійснюють 9 підприємств. Загальна потужність виробництва готової продукції цих підприємств у першому кварталі 2018 році становила понад 140 тис. тонн на рік. П'ять виробничих підприємств використовують в якості сировини мелясу

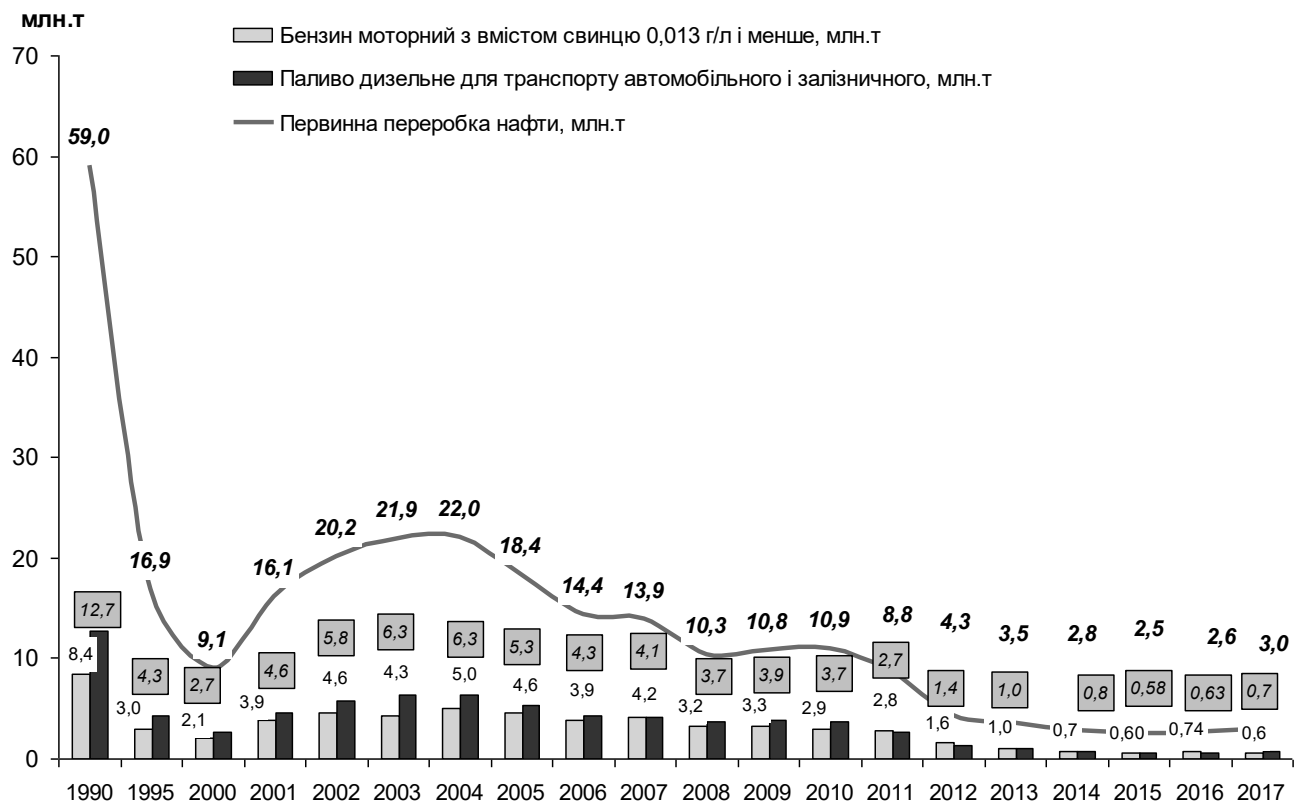

Рис. 3. Виробництво бензину моторного, палива дизельного та первинна переробка нафти в Україні*

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

бурякову, інші – зернову сировину. Обсяги виробництва продукції на основі етанолу (біоетанолу) зневодненого в 2017 році, за аналітичними даними, становили 80-85 тис. тонн. Окрім паливного етанолу підприємства виготовляють також хімічну продукцію та технічні рідини на основі етанолу.

За аналітичними розрахунками експертів ринку, обсяг виробництва палива моторного альтернативного на основі етанолу паливного (біоетанолу) в 2017 році становив не менше 160-170 тис. тонн. Окрім того, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. №927 «Технічний регламент щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив» та вимоги ДСТУ 7687:2015 дозволяють використання об'ємної частки біоетанолу до 5% при виробництві традиційних бензинів автомобільних.

При належній організації виробництва палива альтернативного на основі біоетанолу, при здійсненні заходів щодо гармонізації українського законодавства з вимогами Директив Європейського Парламенту та Ради у частині сприяння використанню біопалива або іншого відновлювального палива для транспорту обсяги виробництва та реалізації в Україні палива моторного альтернативного на основі біоетанолу зростуть до 320-360 тис. тонн на рік (14-16% внутрішнього ринку автомобільного бензину).

Доцільність реалізації інвестиційних проектів щодо нарощення обсягів виробництва біоетанолу та палива моторного альтернативного зумовлена також надмірною залежністю національної економіки від імпорту енергоносіїв, зокрема різних видів пального, що робить її вразливою перед численними глобальними викликами в частині непрогнозованих коливань на світових ринках вуглеводневої сировини. Значні обсяги імпорту бензину моторного та дизельного палива зумовлені тим, що в останні десятиліття зберігався тренд зменшення вітчизняного виробництва цих видів пального (рис. 3).

Зокрема, у 2017 році порівняно з 1990 обсяг виробництва бензину моторного зменшився в 14 разів, порівняно з 2008 роком – в 5,3 раза. Обсяг виробництва дизельного палива для залізничного та автомобільного транспорту у 2017 році порівняно з 1990 зменшився у 18 разів, порівняно з 2008 роком – у 5,3 раза. Також у 2017 році порівняно з 1990 обсяг первинної переробки нафти зменшився в 19,6 раза, порівняно з 2008 роком – у 3,4 раза.

Низхідний тренд у динаміці виробництва моторного бензину та дизельного палива також відповідним чином відобразився на динаміці питомої ваги вітчизняного виробництва названих видів пального у загальному обсязі використаних видів пального. Якщо у 2007 році питома вага виробле-

ного в Україні бензину моторного в загальному обсязі використаного виду пального становила 87,5%, у 2012 – 38,1%, то у 2017 – 30,0% (рис. 4). У 2007 році питома вага вітчизняного виробництва дизельного палива для автомобільного та залізничного транспорту становила 68,3%, у 2012 – 22,2%, у 2017 – 13,7% (рис. 5).

Рис. 4. Пітома вага виробленого в Україні бензину моторного в загальному обсязі використаного бензину*

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

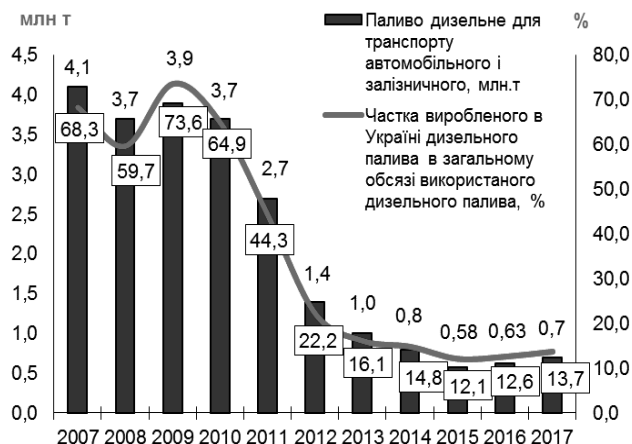

Рис. 5. Пітома вага виробленого в Україні палива дизельного в загальному обсязі використаного цього виду пального*

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Зменшення обсягів первинної переробки нафти в Україні, що зумовило значне скорочення обсягів виробництва моторного бензину та дизельного палива, спонукало до нарощення обсягів імпорту мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки. Якщо у 2001 році ця стаття українського імпорту становила 6,3 млрд грн, у 2008 – 22,8 млрд грн, у 2014 – 15,1 млрд грн, то у 2017 – 11,7 млрд грн (рис. 6). Скорочення обсягів імпорту мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки у 2014-2017 роках значною

мірою було зумовлено згортанням ділової активності та стагнацією національної економіки, що призвело до скорочення потреби в паливно-енергетичних продуктах.

Певним позитивним фіскальним ефектом імпорту пального є зростання надходжень акцизного податку за ввезене на митну територію України пальне. Якщо у 2007 році надходження цього виду акцизних податків становило 965 млн грн, у 2012 – 7,1 млрд грн, у 2016 – 30 млрд грн, то у 2017 – 43,2 млрд грн (рис. 7). **Однак збільшення надходжень цього виду платежів шляхом зростання ставок за одиницю імпортованого пального, що тягне за собою збільшення роздрібних цін на АЗС України, не компенсує тих втрат, які несе бізнес у зв'язку з подорожчанням пального та відповідно зниженням конкурентоспроможності готової продукції у зв'язку з підвищенням рівня питомих матеріальних витрат на її виробництво.**

Високий рівень залежності національної економіки від імпорту пального та нафти призвів до значної чутливості роздрібних цін на нафтопродукти до коливань середньої вартості нафти Brent. Тому зростання ціни вказаної марки нафти у 2015-2018 роках зумовило перманентне підвищення вартості бензину А-95 та дизельного палива на АЗС України. Якщо у 2015 році ціна одного літра бензину А-95 становила 0,73 дол., то у 2018 – 1,07 дол. У 2015 році один літр дизельного палива на АЗС коштував 0,67 дол., а у 2018 – 1,00 дол. (рис. 8). **Звичайно, такий рівень цін є нижчим від середньоєвропейського, але для українських споживачів навіть він є надто обтяжливим, тому доцільним є пошук і використання резервів здешевлення вартості пального.**

Здешевлення вартості пального як основного чинника зменшення рівня матеріаломісткості виробництва вітчизняної продукції, а отже, й зростання її конкурентоспроможності стане можливим за рахунок збільшення обсягів виробництва пального в Україні. Перспективи нарощення обсягів виробництва українського пального значною мірою залежать від запуску проектів налагодження виробництва на 8 виробничих майданчиках ДП «Укрспирт» біоетанолу та палива моторного альтернативного.

Біоетанол за кодом УКТ ЗЕД 2207 20 00 10 для українського виробника є комерційно привабливим як експортна позиція. За інформацією International Sugar Organization, обсяг світового виробництва біоетанолу (паливного етанолу) за 2017 рік становив 99 727 млн літрів, або 78,71 млн метричних тонн. За прогнозами, у 2018 році світове виробництво біоетанолу зросте на 2,7% та становитиме 80,84 млн метричних тонн. Найбільшими виробниками біоетанолу (паливного етанолу) є США, які виготовили в 2017 році

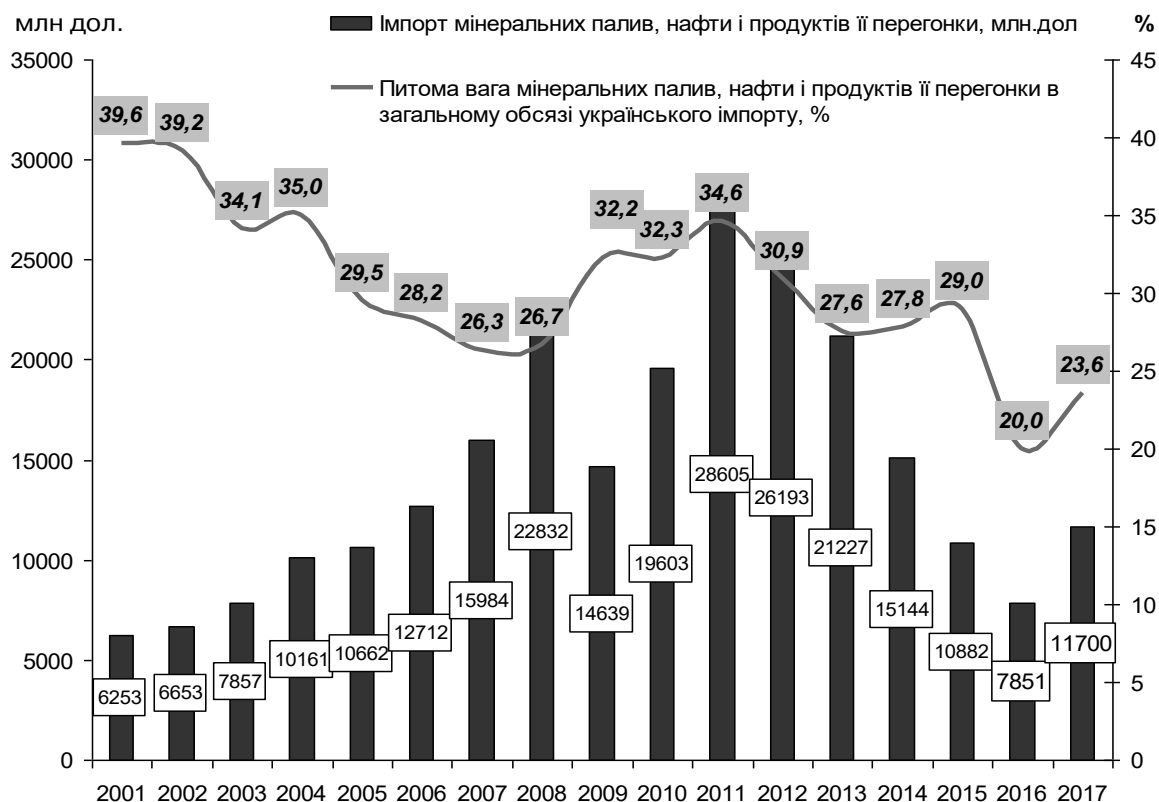

Рис. 6. Імпорт мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки в Україні*

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Рис. 7. Надходження акцизного податку до Зведеного бюджету України за ввезене на митну територію України пальне*

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

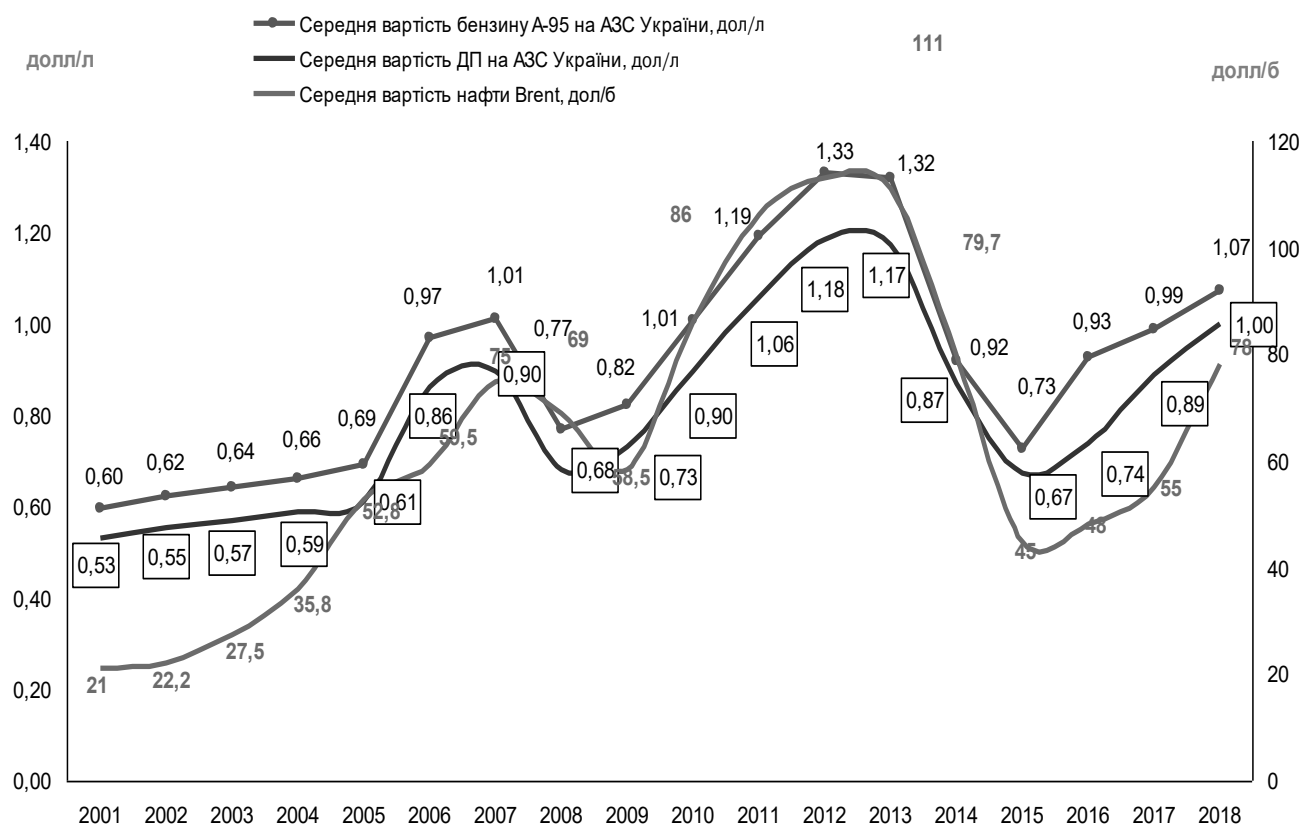

Рис. 8. Середня вартість бензину А-95, дизельного палива на АЗС України та середня вартість нафти Brent

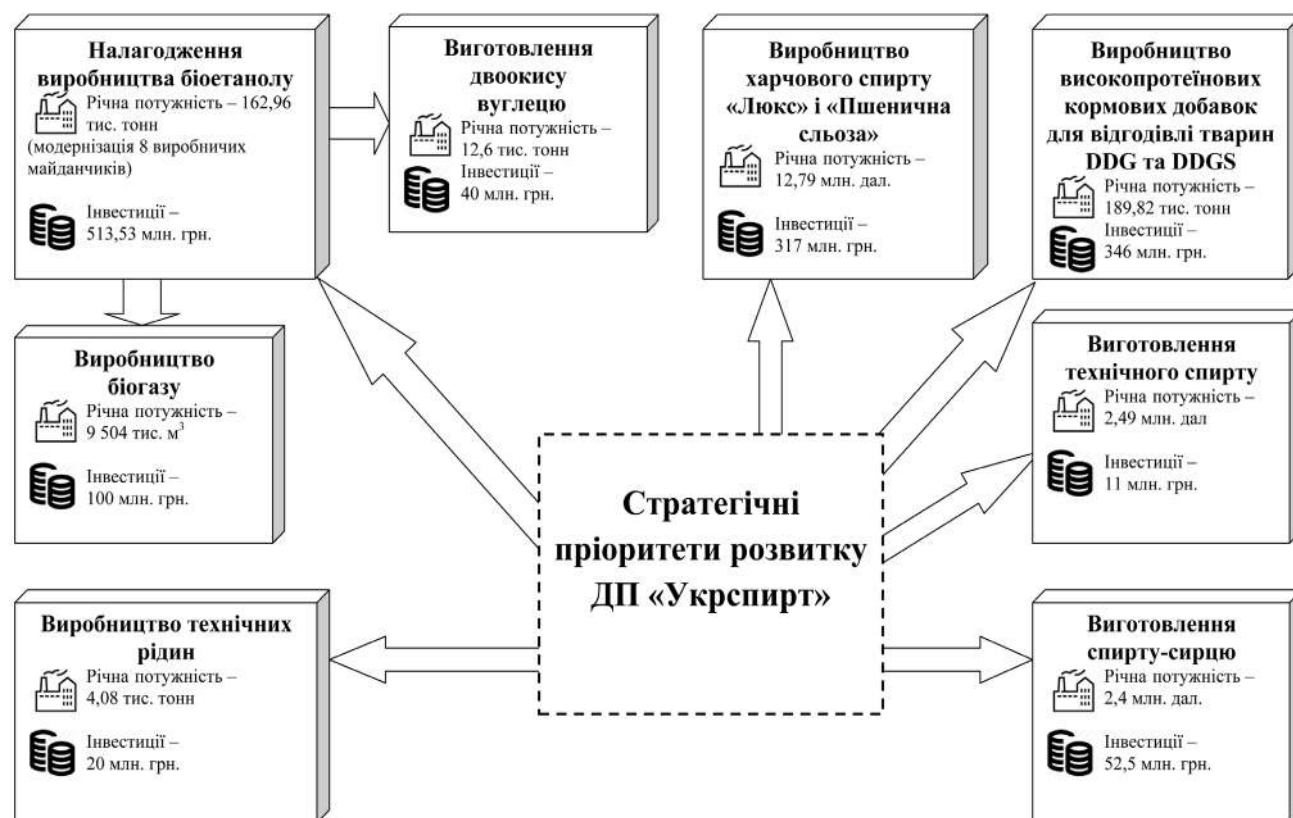

Рис. 9. Стратегічні пріоритети розвитку ДП «Укрспирт» з ідентифікацією річної потужності та обсягів інвестиційних вливань

59,3%, та Бразилія – 25,6% світового обсягу виробництва. Країни ЄС у 2017 році виготовили понад 4,215 млн тонн біоетанолу.

У 2014 році Європейський Союз та Україна підписали Угоду про Асоціацію та Угоду про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та Європейським Союзом. Угода про зону вільної торгівлі з 1 січня 2016 набула чинності. Згідно з Угодою про ЗВТ Україна має преференції в рамках вільної торгівлі між Україною та ЄС щодо встановлення безмитних тарифних квот ЄС на етанол. **Загальний обсяг тарифної квоти ЄС для України на 2018 рік становить 56 200 тонн, у 2019 тарифна квота зростає до 70 800 тонн, у 2020 – до 85 400 тонн, у 2021 – до 100 000 тонн.**

Для українських підприємств найбільш привабливими країнами Європи з точки зору експорту біоетанолу є Румунія, Польща, Литва, Словаччина, Угорщина, Болгарія, Італія та Іспанія. Річний потенціал ДП «Укрспирт» щодо експорту етанолу в країни ЄС становить 40 000-80 000 тис. тонн.

З огляду на викладене вище ДП «Укрспирт» планує здійснити модернізацію восьми виробничих підприємств ДП «Укрспирт» у Вінницькій, Київській, Львівській, Тернопільській та Чернівецькій областях, що дозволять підприємству виготовляти 165 680 тонн біоетанолу на рік. На експорт за кодом УКТ ЗЕД 2207 20 00 10 «Біоетанол марки Б» планується щорічно реалізовувати на рівні 85 160 тонн продукції. Інші 80 520 тонн підприємство використає для виробництва товарних позицій за кодом УКТ ЗЕД 3824 90 97 10 «Паливо моторне «SUPER A»/95» згідно з вимогами ТУ У 19.2-41428653-001:2017 та «Паливо моторне альтернативне для бензинових двигунів» згідно з вимогами ДСТУ 8696:2016.

Для налагодження виробництва біоетанолу заплановано провести модернізацію 8 виробничих майданчиків на загальну суму 513,53 млн грн потужністю 162,96 тис. тонн на рік. Додатково до виготовлення біоетанолу планується ряд технічних інновацій для: виготовлення двоокису вуглецю (CO₂) високої очистки на Сторонибабському МПД потужністю 12,6 тис. тонн на рік, вартість проекту становить 40,6 млн грн; виготовлення біогазу на Хоростківському МПД

потужністю 9 504 тис. м³. Вартість проекту 100 млн грн. На 17 МПД заплановано виробництво харчового спирту «Люкс» і «Пшенична сльоза» потужністю 12,79 млн дал на рік. Необхідна сума інвестицій становить 317 млн грн.

На Тхорівському МПД заплановано виробництво технічних рідин потужністю 4,08 тис. тонн на рік. Інвестиційний проект на суму 20 млн грн планується до впровадження у 2019 році. Спирт-сирець виготовлятиметься на трьох МПД. Загальна потужність становитиме 2,4 млн дал. на рік. Інвестиційна вартість проекту становитиме 52,5 млн грн. Три МПД виготовлятимуть технічний спирт. Потужність виробництва 2,49 млн дал на рік. Сума інвестицій: 11 млн грн. Високопротеїнові кормові добавки для відгодівлі тварин DDG та DDGS заплановано виготовляти на 31 МПД. Сумарна вартість інвестицій – 346 млн грн, потужність – 189,82 тис. тонн на рік (**рис. 9**).

Надати нових імпульсів інвестиційній активності в переробно-харчовому сегменті АПК допоможе налагодження виробництва біоетанолу на незадіяних площах підприємств спиртової промисловості. Це стане можливим, якщо буде сформовано законодавчо-нормативне підґрунтя, яке регламентуватиме обов'язковість добавок біопалива до паливних продуктів. Це, з одного боку, дозволить підвищити інвестиційну привабливість підприємств спиртової промисловості і тим самим на порядок збільшити надходження інвестицій, а з другого – вирішить багаторічну проблему забезпечення енергетичної безпеки країни шляхом зменшення залежності від імпорту викопних вуглеводнів.

Виробництво палива моторного альтернативного із вмістом біоетанолу забезпечить:

- належне функціонування вітчизняного ринку моторних палив;
- сприятиме зменшенню залежності держави від імпорту енергоносіїв;
- підвищить рівень енергетичної безпеки держави;
- сприятиме розвитку та стабільності роботи агропромислового комплексу країни;
- забезпечить створення нових робочих місць та збільшить надходження до бюджетів;
- покращить екологічну ситуацію, зменшить викиди CO₂ в атмосферу.